

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน แต่พบว่าการบันทึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยกรุงสุโขทัยมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มี เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีตัวอักษรไทย ฉะนั้นผู้ที่ทำการวิจัยประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยกรุงสุโขทัย ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย ฝรั่งเศส หรือชาวจีนจะต้องอาศัยข้อมูลที่มาจากเอกสารโบราณของจีนเท่านั้น เพราะประเทศจีนมีการใช้ตัวอักษรมานานหลายพันปี และคนจีนมีระบบการจดบันทึกต่างๆ ซึ่งใช้ในราชสำนัก อย่างไรก็ตาม ได้มีนักวิชาการชาวตะวันตกบางคนที่มีชื่อเสียงได้เคยนำเอกสารจีนโบราณ แปลเป็นภาษาอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส แต่เนื่องด้วยมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาจีนโบราณจำกัด จึงได้มีการแปลความหมายคลาดเคลื่อนไปมาก ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยเฉพาะเมื่อมีการแปลจากภาษาอังกฤษ เป็นภาษาไทย จึงทำให้เกิดความผิดพลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น นอกจากนี้ส่วนที่แปลนั้นยังเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรวบรวมเรียบเรียงประวัติความเป็นมาให้เกิดการแตกประเด็นความรู้ความถึคอันควรจะต้องประ โยชน์ในการนำไปใช้ในงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ หรืออ้างอิงอื่นๆ

เอกสารโบราณของจีนที่มีการจดบันทึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท อันได้แก่

๑. พระราชพงศาวดาร (官修正史) ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นจนถึงปัจจุบัน มีทั้งหมด ๒๕ ชุด แต่ละชุดเขียนบันทึกเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสมัยนั้น โดยคนในสมัยนั้นเป็นผู้เขียนบันทึกไว้ ซึ่งมีสาระน่าเชื่อถือมากในหมวดต่างประเทศได้จดบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตจีนสยามทุกครั้งและสภาพการค้าขาย

๒. จดหมายเหตุที่เป็นเอกสารค้นฉบับเดิมในสมัยนั้น (宫廷档案) เก็บไว้ในพระราชวังโบราณของจีน ซึ่งมีคุณค่ามากและไม่เคยเปิดเผยมาก่อน

๓. งานนิพนธ์ส่วนบุคคล (私人著述) ซึ่งส่วนมากเป็นนักการทูต พ่อค้า คนเดินเรือที่ขึ้นล่องค้าขายกับประเทศไทยและได้บันทึกประสบการณ์ที่พบเห็น

เอกสารทั้ง ๓ ประเภทนี้ ถ้าแปลเป็นภาษาไทยแล้วจะมีความหมายยิ่งสำหรับการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย เอกสารโบราณนี้ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สำหรับผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาใน

ช่วงกรุงธนบุรีก่อน ค่อยไปจึงจะศึกษาในสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์
ตอนต้น

กล่าวเฉพาะสมัยกรุงธนบุรีด้วยแล้ว จะพบว่าไทยมีการติดต่อด้านพันธุกับจีนอย่างมาก
และพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นก็เชื่อว่าทรงมีเชื้อสายจีน ในจดหมายเหตุจีนเอ่ยพระนาม เจิ้นเจ้า จนเกิด
เป็นธรรมเนียมเรียกชื่อนักครี๋ยองค์ค่อๆ มาเป็นภาษาจีนด้วย คังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยจาก
เอกสารจีนในช่วงสมัยกรุงธนบุรี จึงน่าจะเกิดประโยชน์โดยกว้างขวาง

พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงเป็นวีรบุรุษที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ของไทย เนื่อง
จากทรงมีบทบาทอย่างสูงต่อชาติบ้านเมือง แม้พระองค์จะทรงเป็นคนไทยเชื้อสายจีน โดย
บรรพชนของพระองค์มีภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอเงินไห่ (澄海) เขตเฉาฉัน (潮汕)
มณฑลกวางตุ้ง พระบิดามีนามว่า หย่ง แซ่เจิ้น (郑鑑) ซึ่งอาศัยเรือสำเภาหัวแดงเข้ามา
เมืองไทยในสมัยพระเจ้าทรงเจ้าทรงนเรศวรแห่งราชวงศ์ซิง เมื่อแรกหย่งเจิ้นมีอาชีพค้าขายผลไม้ ต่อมาจึงรับ
เหมาเก็บภาษีเป็นนายอากร แล้วค่อยสร้างฐานะขึ้นจนเป็นบิกแผ่น ได้รับพระราชทานยศอย่างขุน
นางไทย เป็นขุนปราโทนา (坤鉞陀那) และได้แต่งงานกับนางนกยาง (洛央) กำเนิด
บุตรชายคนหนึ่ง เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ค.ศ. ๑๗๓๔ (พ.ศ. ๒๒๗๗- ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา ๓๓ ปี)
เมื่อเกิดได้ไม่นาน เจ้าพระยาจักรีได้มาขอตัวไปเป็นบุตรบุญธรรม เหตุที่ได้ชื่อว่า สิ้น เพราะ
นำความมิใช่คนลาวมาสู่ท่านบิดาอย่างมาก แม้เด็กชายสิ้นจะเกิดในครอบครัวชาวจีน แต่เติบโตใน
ครอบครัวไทย จึงมีความชำนาญในการใช้ภาษาไทย - จีน มาแต่เยาว์วัย ประสบการณ์พิเศษเช่นนี้
จึงมีผลต่อวิถีชีวิตภายหลังของท่านอย่างมาก

วัยเด็กของเด็กชายสิ้น คำนินไปแจกเช่นเด็กชายไทยทั่วไป คือ เรียนหนังสือไทยจาก
วัดในละแวกบ้าน ค่อยมาจึงเข้ารับราชการในวังหลวงและเจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ จนได้เป็นพระ
ยาวชิรปราการ เจ้าเมืองตาก (ชื่อตากสิน ก็มีที่มาจากตำแหน่งและชื่อเดิมนี้เอง) ในปี ค.ศ. ๑๗๖๗
(พ.ศ. ๒๓๑๐) กองทัพพม่าได้ยกเข้ามายึดกรุงศรีอยุธยา อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่อายุ ๔๑๗ ปี เป็นอัน
สิ้นสุคลง เจิ้นซัน (เจิ้น คือ แซ่ ส่วน ซัน ก็คือ สิ้น ถอดเป็นอักษรจีน คือ 信) หรือพระยาตาก
ได้นำกำลังทหารไทย-จีน จำนวน ๕๐๐ คน แหวกออกมาจากกวงล้อมข้าศึก และได้ไปตั้งมั่นแถบ
ชายทะเลจันทบุรี และขยายบารมีจากตะวันออกไปจนถึงชายทะเลภาคใต้รวบรวมผู้คนทั้งไทย - จีน
ในระยะเวลาไม่นานนัก สร้างเรือรบกว่าร้อยลำ ยกทัพเรือมุ่งทางเหนือเพื่อขับไล่พม่า (緬甸) ใน
ที่สุดก็สามารถกู้เอกราชกลับคืนมาได้ และได้ทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ในปีถัดมา คือ
ค.ศ. ๑๗๖๘ (พ.ศ. ๒๓๑๑)

ตลอดรัชสมัยอันมีระยะเวลา ๑๕ ปี พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงวางรากฐานประเทศไทย
ปัจจุบัน ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการสงครามทั้งภายนอกและภายใน ไม่เพียงทรงขับไล่ผู้รุกราน

ออกไปเท่านั้น หากยังทรงขยายดินแดนออกไปกว้างไกลด้วย ซึ่งเท่ากับว่าทรงได้กำหนดอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันขึ้น สืบภายในนั้นคือ การที่ทรงรวบรวมเจ้าผู้ครองนคร หรือหัวหน้ากลุ่มต่างๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ยังทรงสนพระทัยการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการผลิตอีกด้วย ทำให้สังคมที่ข้อยับจากการสงคราม ได้รับการฟื้นฟูขึ้น ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น ก็ทรงพยายามสร้างความสัมพันธ์กับประเทศจีน โดยทรงพยายามฟื้นฟูการค้าแบบจิ้มก้อง (进贡) หรือการค้าในระบบบรรณาการ ระหว่างไทย-จีน ซึ่งมีมานานแล้ว ในปี ค.ศ. ๑๗๘๑ (พ.ศ. ๒๓๒๔) ทรงแต่งตั้งคณะทูต ซึ่งมีพระยาสินทูลนาคพาหุ (披耶逊吞那排) เป็นทูต พร้อมกับนั้นก็ทรงส่งพระโอรส คือ หลวงลิตททีพิไล (銜利陀提奈毗罗) และภวีที่มีชื่อเสียง คือ พระขามหาอนุภาพ (披耶摩诃奴婆) ร่วมไปในคณะทูตด้วย คณะทูตออกเดินทางจากประเทศสยามในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๗๘๑ ด้วยเรือ ๑๑ ลำ บรรทุก งาช้าง นอแรด ไม้ฝาง จำนวนมาก ขบวนเรือไปถึงเมืองกวางตุ้งในเดือนกรกฎาคม ปีเดียวกันนั้น ปรากฏบันทึกการเดินทางในนิราศกวางตุ้งของพระขามหาอนุภาพ

เป็นที่น่าเสียดายว่าที่พระเจ้ากรุงธนครองราชย์ในระยะเวลาสั้นมาก ทำให้ทรงไม่สามารถบรรลุความมุ่งมั่นอันแรงกล้า และปฏิบัติภารกิจอันยิ่งใหญ่ได้

ค.ศ. ๑๗๘๒ (พ.ศ. ๒๓๒๕) เมืองหลวงเก่า คือ กรุงศรีอยุธยา เกิดเหตุจลาจลขึ้น เนื่องจากมีการขูดทรัพย์สมบัติได้ดิน ทหารส่วนใหญ่ของพระเจ้ากรุงธน ก็ตั้งทำศึกอยู่ที่เขมร ภายใต้การนำของเจ้าพระยาจักรี ฉะนั้นทหารก่อกบฏของพระยาสรรค์ จึงบุกเข้ากรุงธนบุรี จับตัวพระเจ้ากรุงธนบุรีไปขังไว้ เมื่อเจ้าพระยาจักรี ทราบข่าว ก็รีบรุดนำทัพกลับ ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับอย่างยินดีจากพระยาสรรค์ จากนั้นเจ้าพระยาจักรีก็ทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเป็นรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี ในสภาพการณ์เช่นนี้ เจิ่น ซัน (พระเจ้าตากสิน) จึงถูกประหารชีวิตด้วยพระชันษาเพียง ๔๘ ปีเท่านั้น และเมื่อเปลี่ยนผู้ปกครอง จึงมีการย้ายเมืองหลวงจากฝั่งตะวันตกมาฝั่งตะวันออก เนื่องจากเหตุผลดังกล่าว ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสิน และราชวงศ์ธนบุรี ก็ถูกปิดเป็นความลับ มีตำนานเล่าสืบกันมาอย่างปิดบังซ่อนเร้น บางคนก็กล่าวหาว่า พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเสียดิ มีกรกระทำอันโหดร้ายทารุณ จึงต้องรับโทษประหารชีวิต การหันคว่ำประวัติศาสตร์ช่วงนั้น จึงกลายเป็นเรื่องต้องห้าม

งานวิจัยชิ้นนี้จะมีส่วนสร้างความชัดเจนทางประวัติศาสตร์ช่วงนี้ได้บ้าง อย่างน้อยก็เพื่อจรรโลงข้อเท็จจริงให้ปรากฏต่อผู้ศึกษาในรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรี โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูต การค้า ระหว่างไทย-จีน
๒. เพื่อเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย-จีน จากเอกสารจดหมายเหตุจีน ที่ยังไม่ได้รับการแปลเผยแพร่เป็นภาษาไทยมาก่อน

ขอบเขตของการวิจัย

คัดเฉพาะต้นฉบับเอกสารจดหมายเหตุภาษาจีน ที่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาจีน เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๒ โดยนางอ้าย จูน (Mrs. Ai Gun) และข้าราชการท่านต้นฉบับ โดยศาสตราจารย์ด้วน ถึ้งเจ็ง

ข้อจำกัดของการวิจัย

๑. การพิมพ์ตัวพิมพ์คอมพิวเตอร์ อักษรจีน ในประเทศไทย ยังมีการใช้ไม่แพร่หลาย จึงต้องแก้ปัญหาคำด้วยการเขียนลายมือ ทำให้ต้นฉบับไม่เรียบร้อย
๒. เอกสารชั้นต้น (primary source) ฝ่ายไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ช่วงกรุงธนบุรี มีอยู่น้อยมาก และเท่าที่มีอยู่ก็อาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงทั้งหมด ทำให้การวิเคราะห์ตีความไม่สมบูรณ์นัก หรือไม่ผู้มีความกระจำจชัดเท่าที่ควร
๓. เอกสารจดหมายเหตุจีนดังกล่าวยังมิได้รับการชำระจากหน่วยงานราชการของจีน ที่เกี่ยวข้องกับ เอกสารแต่ละฉบับจึงยังไม่มีรหัสหรือเลขเรียกเอกสารที่เป็นสากล ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการอ้างอิง ต้องใช้วิธีอ้างจากวันเดือนปีที่เขียน

นิยามตัวแปร

- ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีกำหนดตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. ๑๗๖๗ หรือ พ.ศ. ๒๓๑๐ อันเป็นปีที่กรุงศรีอยุธยาถูกทำลายจากกองทัพพม่า จนถึงช่วงเวลาที่พระเจ้ากรุงธนบุรีจะสิ้นพระชนม์

- เอกสารจีน เอกสารจดหมายเหตุภายในที่ข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งทำการแทนกระทรวงการต่างประเทศในลักษณะ "ต่างประเทศนครพระกรรม" องค์พระจักรพรรดิ เฉพาะในส่วนที่คัดสรรนำมาศึกษาวิจัยนี้ เกี่ยวข้องกับผู้ว่าราชการมณฑลกว๋างตุ้ง ซึ่งมีขอบข่ายความรับผิดชอบกว้างขวางคือบางส่วนของพม่า กัมพูชา เวียดนาม ไทย สิงคโปร์ (โดยมากเป็นชายแดนติดทะเล ส่วนมณฑลชกเกี้ยน รับผิดชอบ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น และมณฑลยูนหนาน คูแถบบางส่วนของพม่า ลาว

เวียดนาม เป็นต้น) จดหมายเหตุแต่ละฉบับ มักมีการกล่าวถึงความถึงข้อความในจดหมายเหตุฉบับก่อน เนื่องจากระยะเวลาของการส่งเอกสารเนิ่นนานมาก ซึ่งอาจจะทำให้ลืมเรื่องเดิมไปแล้ว นอกจากนี้ก็มีเรื่องราว ข้อราชการมากมาย แดกต่างกันไปที่จำเป็นต้องกราบทูลองค์พระจักรพรรดิ ทำให้ต้องมีการอ้างเนื้อความเดิมจากจดหมายเหตุฉบับก่อนอยู่เสมอ

สำหรับพระนามของพระเจ้ากรุงธนบุรี ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ใช้ต่างกันตามสภาพเหตุการณ์ โดยดัดเป็นสำเนียงจีน ได้ดังนี้

เกา เอ็น ลือ	- เมื่อเป็นพระยาจิวปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร
ผี เอี้ย จีน	- เมื่อเป็นพระยาตาก (สิน) เจ้าเมืองตาก
เอิ้น จั้น	- เมื่อยังไม่ได้รับการยกย่องเป็นกษัตริย์อย่างเป็นทางการ จากราชสำนักชิง
เอิ้น เจ้า	- เมื่อได้รับการยกย่องเป็นกษัตริย์อย่างเป็นทางการ จากราชสำนักชิงแล้ว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เป็นการสร้างความกระจ่างชัดในประวัติศาสตร์ไทยช่วงสมัยกรุงธนบุรี ด้านการทูต การค้า
๒. เป็นการปริวรรตเอกสารจดหมายเหตุจีนที่เกี่ยวกับประเทศไทยในส่วนที่ยังไม่เคยเปิดเผยมาก่อน อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการการศึกษาด้านประวัติศาสตร์หรือความรู้ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ทางการทูต